

Nr 1.

Ankom till riksdagens kausli den 25 januari 1917 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglering å vissa gödselmedel.

I en till riksdagen den 20 januari 1917 avlåten, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad proposition nr 28 har Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen

att för vidtagande i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder av åtgärder för nedbringande under tiden till den 1 juli 1917 av priset å chilisalpeter med 5 kronor per 100 kilogram samt av priset å superfosfat, för 100 kilogram räknat, med 15 öre per procent vatten- och citratlöslig fosforsyra å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 4 miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna för ändamålet erforderligt belopp.

Departementschefen har i berörda statsrådsprotokoll anfört följande:

»När till följd av den rådande kristiden åtgärder från statens sida befunnos nödvändiga beträffande tillgodoseendet av landets behov av brödsäd, kunde de till en början inskränkas till att söka dels genom exportförbud bevara de inhemska förråden, dels genom import samt förmalningsföreskrifter m. m. utöka dem, dels ock genom maximipris åstadkomma deras tillhandahållande åt konsumtionen till måttliga pris. Ehuru hittills importen av brödspannmål kunnat ske, om än icke i den forcerade grad, som regeringen önskat, så dock på ett någorlunda tillfredsställande sätt, har det på senare tid visat sig icke kunna med säkerhet antagas, att bristen i landets spannmållstillgång skall kunna fyllas genom

importerad spannmål. Då nu 1916 års höstsädesgröda, som under sommarens lopp lovade normal skörd, sedermera under skördetiden väsentligt skadades och tyvärr vid tröskningen visat sig lämna, särskilt vad råg angår, ett undermåligt resultat, har Kungl. Maj:t sett sig nödsakad förordna om ransoneringssystem, för att de tillgängliga förråden måtte räcka under avsedd tid och komma alla landets invånare till godo.

Då man synes böra räkna med, att nyss antydda importsvarigheter komma att ännu under någon tid — vars längd icke kan förutsägas — bestå samt måhända även ökas, har det, även med beaktande av att importen skall fortfarande bedrivas i största möjliga omfattning, för mig framstått såsom en oavvislig nödvändighet att söka tillse, genom vilka åtgärder landets egen tillgång på brödsäd utav 1917 års skörd må kunna förökas. Det är nämligen tydligtvis icke tillräckligt att på ett lämpligt sätt fördela de tillgängliga förråden utan första förutsättningen för folkbehovets tillgodoseende är, att tillräcklig tillgång förefinnes att dela. Jag har funnit desto mer orsak till sådana åtgärders vidtagande, som dels höstens regniga och flerstädes för höstsådd mindre lämpliga väderlek torde föranlett, att icke alla till höstsådd avsedda fält kunnat besås samt att åtminstone å flera orter sådden skett väl sent och under ogynnsamma förhållanden, dels ock inom stora delar av landets brödsädsodlande distrikt snö fallit över nästan ofrusen jord. varigenom höstsädesfältens bestånd synes vara satt i fara.

Det har syns mig finnas väsentligen två sätt, på vilka en sådan utökning genom numera möjliga åtgärder kan äga rum. Det ena gäller den redan sådda vintersäden och avser att söka underhjälpa, att av densamma erhålles så riklig och god skörd som möjligt. Det medel, som härtill erbjuder sig, är främst övergödning med chilisalpetar på höstsädesfälten tidigt på våren. Det är ju allmänt känt, att dylik övergödning i rätt tid och tillräcklig mängd kan kraftigt upphjälpa en svag höstsädesbrodd samt därigenom möjliggöra att av densamma få en god skörd. I år är en sådan övergödning mer än vanligt önskvärd även av den anledningen, att höstens regniga väderlek i ovanligt hög grad utlakat salpetern ur jorden.

Den andra möjligheten består i utvidgad odling av sådan vårsäd, som kan användas till brödföda, vårvete, i vissa fall vårråg, samt isynnerhet korn, särskilt i Norrland men även i övriga delar av landet, enär detta sädeslag numera torde böra betraktas såsom brödsäd. För en dylik utsträckt odling av dessa säden och isynnerhet för att av odlingen erhålla så stora skördar som möjligt kräves gödning med konstgödsel, främst superfosfat.

Även för potatisodlingen är det alldeles nödvändigt att i ganska riklig mängd tillföra konstgödsel.

Samma nödvändighet föreligger i ännu högre grad vid odlingen av sockerbeter. Då landets sockertillgång visat sig så knapp, att sockret måst göras till föremål för ransonering, är det uppenbarligen ett viktigt intresse för hela landet, att sockerbetsodlingen icke blott bibehålles vid utan även utökas utöver den omfattning den haft år 1916 samt att betskörden å betfälten blir så stor som möjligt. Till en stor del beror utfallet av skörden på gödslingen, vilken bör bestå av såväl chilisalpeter som superfosfat.

Nu är det emellertid ett för jordbruksidkarna bekymmersamt faktum, att prisen på de viktigaste konstgödselmedlen, chilisalpeter och superfosfat, stigit oerhört under de senaste åren. Under det att våren 1914 chilisalpeter kostade något över 20 kronor och 20-procentig superfosfat knappt 7 kronor, kunna prisen på dessa varor, ifall icke särskilda åtgärder vidtagas för deras nedbringande, nu anslås minst till 40 kronor för chilisalpeter och 19 kronor för 20-procentig superfosfat, allt för 100 kilogram. I betraktande härav är det tyvärr all anledning att befara, att de höga prisen skola avskräcka eller förhindra lantmännen att i tillräckligt stor utsträckning begagna dessa gödselmedel. Det är otvivelaktigt, att redan de i jämförelse med normala förhållanden mycket höga pris per 100 kilogram av omkring 35 kronor för chilisalpeter och 15—16 kronor för 20-procentig superfosfat, som gällde under år 1916, medfört väsentligt minskad användning av dessa gödselmedel, och då är det ju antagligt, att än mera höjda pris skulle ytterligare minska användningen. En inskränkt användning av dessa gödselmedel kommer emellertid givetvis att medföra minskat skördeutbyte och kan medföra oberäkneliga svårigheter för landets förseende med sådana livsförnödenheter, som skulle producerats genom de vunna skördarna. Att befrämja användandet av konstgödsel under instundande vår är därför ett ytterst viktigt nationellt intresse.

Redan ganska tidigt under förliden höst igångsattes därför utredningar och underhandlingar för att söka åstadkomma någorlunda drägliga pris å ifrågavarande konstgödselmedel. Dessa arbeten togo emellertid ganska lång tid i anspråk och först den 15 januari 1917 inkom dels statens livsmedelskommission och statens industrikommissions arbetsutskott med förslag till avtal med vederbörande superfosfattillverkare om pris m. m. å superfosfat och dels statens livsmedelskommission med framställning om bemyndigande att medelst statsmedel reglera prisen å superfosfat och chilisalpeter.

Sistnämnda skrivelse utgjorde jämväl svar å särskilda remisser, varigenom till livsmedelskommissionen överlämnats nedannämnda under tiden 8—21 december 1916 inkomna framställningar. Arvidsjaur's kommunalstämma hade sålunda anhållit, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte dels träffa uppgörelse med konstgödsselfabrikerna att under instundande vår tillämpa sådant pris å tomasfosfat och kalkkväve, som något så när motsvarade den verkliga tillverkningskostnaden, dels ock träffa liknande uppgörelse för att i möjligaste mån nedbringa prisen å andra slag av konstgödsel. Dalarnas lantbruksklubb hade hemställt om övervägande, huruvida icke i Sverige kraftiga åtgärder av liknande art, som beslutats i Norge, borde vidtagas för förbilligande av fosforsyregödselmedel. Värnamo sockens lantmannaförening hade hemställt om åtgärder för att få prisen på inom landet producerade gödselmedel reducerade. Kopparbergs läns hushållningssällskap hade anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för sådan reglering av prisen å konstgjorda gödselmedel, att deras användning låte sig förenas med ekonomiskt bedriven växtodling. Av Arvidsjaur's kommunalstämma och Värnamo lantmannaförening hade därjämte ifrågasatts införande av maximipris å konstgödsel eller vissa slag därav.

Jag kan därjämte nämna, att även i andra till Kungl. Maj:t ingivna framställningar frågan berörts. I en skrivelse från frisinade landsföreningen framhålles sålunda önskvärdheten av, att produktionen av lantmannaprodukter ökas genom att prisen på konstgödsel göras så låga som möjligt. Bland de av den s. k. dyrtidskongressen fattade resolutioner förekommer även, att åtgärder borde vidtagas för att säkra landets behov av gödselmedel till utökande av jordbrukets avkastning och nedbringande av denna närings produktionskostnader. Från Sunnerbo härads avdelning av Kronobergs läns hushållningssällskap har den 17 januari 1917 genom hushållningssällskapets förvaltningsutskott inkommit en framställning i liknande syfte.

Under erinran att beträffande andra gödselmedel än chilisalpeter och superfosfat några åtgärder för prisreglering av den art, jag nu ämnar föreslå, icke synas, åtminstone för närvarande, erforderliga, anhåller jag nu att först få redogöra för frågan angående chilisalpeter.

Då chilisalpeter helt och hållet är en importvara, har Sverige icke möjlighet att inverka på dess anskaffningskostnad å produktionsorten. Någon anledning för staten att omhändertaga importen härav, såsom skett exempelvis med brödsädsspannmål, har icke förelegat, när importen hittills, vad kvantiteten angår, på tillfredsställande sätt fort-

gått för enskild räkning. För mig har uppgivits, att fullt tillräcklig kvantitet för vårbehovet redan inköpts, att en mindre del däraf redan inkommit och att en stor del är på väg. Det kan förtjäna anmärkas, att, när den svenska handelsflottan icke räcker till att ombesörja ens hälften av den nödvändiga importen av spannmål, fodermedel, gödselmedel m. m., största delen av denna import måste ske genom främmande nationaliteters fartyg. Då en stor del av det svenska tonnaget genom särskilt avtal numera tagits i anspråk för spannmåls- och foderimporten, måste gödselmedelsimporten huvudsakligen ske genom utländska fartyg. Beträffande dessa saknar man givetvis möjlighet att genom särskilda åtgärder nedbringa frakterna.

Med hänsyn till dessa förhållanden måste man beträffande chilisalpetern inskränka sig till att söka nedbringa varans pris, sådant detta är vid varans ankomst till landet. Att detta icke låter sig göra genom maximipris, bör utan vidare vara klart, då ju, om detta sättes under importpriset, importen för enskild räkning uppenbarligen kommer att upphöra. Det synes då ej givas annan utväg än att staten träder emellan för att nedbringa prisen, och synes detta enklast kunna ske genom att staten lämnar ett bidrag per 100 kilogram, mot att försäljningspriset sänkes med motsvarande belopp. Härvid är det naturligtvis en nödvändig förutsättning, att kostnaderna för inköp och transport underkastas statlig kontroll, så att det pris, från vilket reduktionen skall räknas, är av statens livsmedelskommission godkänt. Statens livsmedelskommission har också, under framhållande av detta gödselmedels stora betydelse för upprätthållande av landets produktion av spannmål och sockerbeter, förordat en statlig reglering av priset därå i likhet med vad tidigare genom Kungl. Maj:ts beslut skett beträffande fodermedel och enligt i huvudsak därvid tillämpade principer. Kommissionen har beräknat, att en prissänkning med omkring 5 kronor per 100 kilogram skulle möjliggöra att tillhandahålla chilisalpetern för konsumtionens behov till ett pris av omkring 35 kronor.

Genom en sådan sänkning av nuvarande handelspris skulle ungefär samma pris å chilisalpetern erhållas som i fjol, vilket torde få anses nöjaktigt och bör utgöra en kraftig sporre till användningen däraf.

Vad därefter beträffar superfosfaten, tillverkas densamma inom landet vid fabriker, som erhålla råfosfaten och största delen av svavelkisen genom import. På grund härav kan ej heller för denna vara maximipris lämpligen tillämpas.

Angående den föreslagna regleringen av superfosfatpriset innehåller

förenämnda skrivelse från statens industrikommissions arbetsutskott och statens livsmedelskommission följande.

»Under nu rådande kristid har en ständig uppåtgång ägt rum beträffande prisen å konstgjorda gödningsämnen. Särskilt på grund av ökade pris å råmaterial och förnödenheter av skilda slag för fabrikation samt stegrade frakt- och produktionskostnader ha under senare tid prisen å här åsyftade produkter — speciellt å fosforsyrerika gödningsämnen — uppdrivits till en sådan höjd, att, såvida icke särskilda åtgärder bliva vidtagna, det med skäl kan befaras, att gödningsämneskonsumtionen inom jordbruket kommer att under stundande säsong avsevärt förminska till allvarlig fara för landets sädes- och sockerbetsproduktion.

I syfte att förebygga en dylik menlig utveckling hava statens industrikommissions arbetsutskott och statens livsmedelskommission gemensamt sökt vidtaga vissa åtgärder för att på överenskommelsens väg ernå en reglering beträffande försäljningspriset å superfosfat för den kommande vårsäsongen. Med utgångspunkt från nödiga utredningar i ärendet — verkställda dels inom statens industrikommission, dels ock efter uppdrag av statens livsmedelskommission av byråchefen Wilh. Heyman, Stockholm, filosofie doktorn H. v. Feilitzen, Jönköping, professorn H. G. Söderbaum, Stockholm, och ingenjören Th. Thorssell, Göteborg, såsom särskilt tillkallade sakkunniga — hava arbetsutskottet och kommissionen sålunda inlett förhandlingar angående prisfrågan med representanter för superfosfatindustrien och -försäljningen. Härvid har åsyftat resultat i stort sett kunnat ernås. Sålunda har mellan statens livsmedelskommission å ena sidan och å andra sidan Svenska superfosfatförsäljningsaktiebolaget, Hälsingborg, jämte Konstgödningsfabriksaktiebolaget, Landskrona, träffats en preliminär överenskommelse rörande försäljningsprisen å superfosfat, under förutsättning att staten jämväl kommer att medelst penningmedel bidraga till förbilligande av för kommande säsong behöfliga mängder superfosfatgödning. Beträffande sist nämnda angelägenhet — statlig prisreglering av gödningsämneshandeln — tillåta sig arbetsutskottet och kommissionen emellertid hänvisa till särskild underdånig framställning i ärendet från statens livsmedelskommission.

Med anledning av vad sålunda förekommit få arbetsutskottet och kommissionen härmed gemensamt hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville bemyndiga statens livsmedelskommission att med ovan nämnda tvenne bolag träffa överenskommelse rörande pris å superfosfat för den tid och enligt de grunder, som närmare angivas i bilagda förslag till avtal.»

Förslaget till avtal är av följande lydelse:

»Emellan statens livsmedelskommission å ena samt Svenska superfosfatförsäljningsaktiebolaget i Hälsingborg, härnedan kallat försäljningsbolaget, och Konstgödningsfabriksaktiebolaget i Landskrona, härnedan kallat Landskronabolaget. å andra sidan, är följande avtal träffat.

Ovannämnda bolag förbinda sig att vid försäljning av superfosfater och superfosfatblandningar, vilka antingen redan äro framställda eller för vilkas framställande råvaror nu finnas inom riket, icke vare sig direkt eller indirekt betinga sig eller mottaga högre priser än 79 öre per procent vatten- och citratlöslig fosforsyra, banfritt köparens närmaste saltsjöhamn, i enlighet varmed prisen på de olika varuslagen bliva:

för 20	procent	superfosfat	per	100	kilogram	kronor	15.80
» 19	»	»	»	»	»	»	15.01
» 18	»	»	»	»	»	»	14.22
» 17	»	»	»	»	»	»	13.43
» 16	»	»	»	»	»	»	12.64
» 15	»	»	»	»	»	»	11.85
» 14	»	»	»	»	»	»	11.06

samt i fråga om superfosfatblandningar 79 öre per procent för i varje blandning befintlig vatten- och citratlöslig fosforsyra, allt med tillägg av frakt från närmaste saltsjöhamn. Då varan levereras i lös vikt, beräknas priset till 1 krona lägre per 100 kilogram.

Förut gällande förhöjningar av prisen för superfosfat och superfosfatblandningar, levererade till orter i Norrland från och med Gävle och norr därom, skola fortfarande tillämpas, nämligen:

för Gävle	och orter norr därom intill	Hudiksvall	10 öre per 100 kilogram
» Hudiksvall	» » » » » »	Sundsvall	20 » » » »
» Sundsvall	» » » » t. o. m.	Örnsköldsvik	30 » » » »
» hamnplatser norr om Örnsköldsvik		40 » » » »

Förut gällande rabatter skola fortfarande tillämpas, nämligen:

för konsumenter:	för 80 t. o. m. 299 säckar	7 öre per 100 kilogram
	» 300 » 399 »	14 » » » »
	» 500 och därutöver	21 » » » »
för återförsäljare:	» minst 500 säckar	56 » » » »
	» » 1,000 »	63 » » » »
	» » 2,000 »	70 » » » »
	» » 4,000 »	77 » » » »
	» » 10,000 »	84 » » » »
	» försäljning till Svenska lantmännens		
riksförbund eller andra större avnämare		91 » » » »

Bolagen ansvara för, att deras avnämare och de, som eventuellt vidare komma att försälja varorna i fråga, noggrant ställa sig dessa prisbestämmelser till efterrättelse, så att för vara, utgången från något av bolagen, ej på någon hand kommer att erläggas högre pris än ovan bestämts. För överträdelse därav erlägger det av ovannämnda bolag, från vilket varan utgått, ett skadestånd till statens livsmedelskommission av 50 kronor per 100 kilogram av den för överpris sålda superfosfaten eller superfosfatblandningen.

Enär det pris, bolagen sålunda äga uttaga, med 15 öre per procent understiger det pris, som desamma betingat sig och statens livsmedelskommission till vidare godtagit såsom grundpris, förbinder sig statens livsmedelskommission att ersätta denna prisskillnad med 15 öre per procent under kontraktstiden försäld vatten- och citratlöslig fosforsyra. Likvid erlägges månatligen kontant med 3 procent kassarabatt, sedan bolagen till statens livsmedelskommission insänt av notarius publicus till riktighet bestyrkt rapport för den gångna månaden angående försälda och expedierade varor, med rätt för statens livsmedelskommission att när så önskas genom ombud kontrollera dessa rapporters riktighet.

I fråga om den överenskommelse, som träffats därom, att Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag skall äga rätt att för sina leveranser från Gäddviken på de olika skånska fabrikernas bekostnad tillgodoräkna sig ett pris, som med 3 öre per procent vatten- och citratlöslig fosforsyra överstiger härövan fixerade grundpris, skall avräkning mellan nämnda bolag och ifrågavarande skånska bolag, nämligen aktiebolaget Svenska konstgödnings- och svavelsyrefabriker, Skånska superfosfat- och svavelsyrefabriksaktiebolaget samt Landskronabolaget, ske genom försäljningsbolaget efter kontraktstidens slut.

Detta kontrakt skall för att gälla förses med godkännande av Svenska lantmännens riksförbund.»

Såsom av dessa handlingar framgår, har det utgångspris, från vilket reduktionen beräknats, utgjort per procent vatten- och citratlöslig fosforsyra $79 + 15$ öre = 94 öre, motsvarande för 20-procentig vara kronor 18.80 och för 19-procentig vara kronor 17.86. Den första frågan är då, huruvida detta utgångspris är skäligt eller om det innebär för stor förmån för de tillverkande bolagen. Innan staten träder emellan, bör nämligen fabrikanten själv hava gjort allt vad av honom rimligen kan fordras för att tillmötesgå konsumentens krav på billigt pris. Det bör anmärkas, att från fabrikanternas sida anförts, att detta utgångspris kan av dem godkännas endast under förutsättning, att genom särskilda åtgärder superfosfatens användning uppdrives, så att kostnaderna kunna fördelas på en stor omsättning.

Nyssnämnda fråga har naturligtvis varit föremål för ingående utredningar och underhandlingar mellan kommissionerna och deras sakkunniga samt bolagen. Det torde icke vara nödvändigt att här redogöra för det närmare förloppet av dessa förhandlingar, vid vilka man genom utförliga beräkningar, framläggandet av slutnotor, fraktavtal m. m. sökt vinna en så tillförlitlig grundval för prissättningen, som varit möjlig. Det må emellertid nämnas, att det slutligen överenskomna priset är resultatet av från ömse håll vidtagna jämkningar i de vid underhandlingarnas början kalkylerade prisen samt att kostnaderna visat tendens till fortgående stegring allt efter som tiden fortskridit. Sedan underhandlingarnas början i oktober 1916 har således måst beräknats en kostnadsökning av omkring 60 öre per 100 kilogram för 19-procentig superfosfat. I betraktande av den sakkunskap, de från kommissionernas sida utsedda underhandlarna besitta, och de allvarliga bemödanden, som gjorts att granska varje särskild detalj samt nedbringa kostnadsberäkningen, anser jag det med allt fog kunna anses, att det erhållna utgångspriset är skäligt. Såsom exempel på de omständigheter som föranlett den nuvarande prisökningen, kan anföras, att allenast de ökade prisen på råfosfat och svavelkis beräknas hava medfört redan i oktober år 1916 en

kostnadsökning i jämförelse med under våren år 1914 av icke mindre än kronor 8.10 per 100 kilogram 19-procentig superfosfat, alltså mer än hela försäljningspriset å sådan vara år 1914, eller kronor 6.27. Jag kan även nämna, att enligt av bolaget lämnade uppgifter priset per procent fosforsyra för våren år 1917 faststälts i Danmark till kronor 1.14, motsvarande kronor 22.80 för 20-procentig superfosfat, samt att i Norge staten uppköpt tillgängliga kvantiteter superfosfat till kronor 1.10 à 1.15 per procent fosforsyra men tillhandahåller detsamma för 75 à 77 öre. Det kan även nämnas, att redan tidigt under hösten år 1916 riksvärderingsnämnden bestämt priset å 20-procentig superfosfat vid eventuell tvångsuttagning enligt förfoganderättslagen till 19 kronor per 100 kilogram.

Vad därefter storleken av den föreslagna nedsättningen beträffar, genom vilken priset skulle nedbringas för 20-procentig superfosfat till kronor 15.80 och för 19-procentig vara till omkring 15 kronor, synes densamma vara lämplig. Om nedsättningen göres mindre, är det att befara, att ändamålet, ökad användning av superfosfaten, förfelas. Genom nedsättningen nedbringas priset ungefär till fjolårets nivå.

Det bör observeras, att avtalet gäller endast de fabrikat, som antingen redan äro framställda eller för vilkas framställande råvaror nu finnas inom riket. Enligt vad jag inhämtat äro dessa förråd tillräckliga att i det allra närmaste tillgodose landets behov under instundande vår-säsong. För behovet vid höstsädesådden år 1917 är alltså icke avtalet avsett utan torde tillgodoseendet av detta behov bära, om så erfordras, bli föremål för särskilt övervägande.

Jag har vidare inhämtat, att från svenska lantmännens riksförbund något hinder icke möter för godkännande av en sådan prisreglering, som avtalet innehåller.

Statens livsmedelskommission har i sin förenämnda särskilda skrivelse tillstyrkt prisreglering medelst statsmedel även beträffande superfosfat.

Kommissionen har därvid meddelat, att kostnaderna för statsverket under stundande säsong för prisreglering i föreslagen omfattning beträffande såväl chilisalpeter som superfosfat kunna uppskattningsvis angivas till omkring 4 miljoner kronor.

I beräkningen av de ändamål, till vilka det belopp av 24 miljoner kronor till åtgärder i prisreglerande syfte, som Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition tillsvidare beräkna utom huvudtitlarna, har ingått även att medelst prisreglering nedbringa kostnaderna för konstgödsel. Det hade

visserligen varit önskligt, att alla de behov, som avses att befrämjas genom bidrag från sagda anslag, kunnat på en gång föreläggas riksdagen och alltså samtidigt företagas till övervägande och prövning. Utredningarna i andra hänseenden äro emellertid ännu icke slutförda. De hava dock kommit så långt, att man kunnat bedöma, att ett belopp av omkring 4 miljoner kan avses till prisreglering av gödselmedel, utan att andra ändamål obehörigen eftersättas, och kommer hänsyn härtill att tagas vid blivande förslag till fördelning av nämnda, beräknade prisregleringsbelopp. Att nu, utan avvaktan på övriga utredningar, så skyndsamt som möjligt träffa avgörande i gödselmedelfrågan är av högsta behov påkallat. I vanliga fall pläga fabriker redan under årets första dagar utsända sina priskuranter, för att rekvisitioner må hinna ingå och varorna expedieras i så god tid, att de kunna användas å avsedd årtid. Då å vissa orter och för vissa ändamål konstgödseln bör utströs redan i mars månad samt järnvägarnas hårt i anspråk tagna trafikförmåga göra transporter i år osäkrare än vanligt, är ärendet därför i år av synnerligen brådskande natur.

På grund härav får jag tillstyrka, att proposition i ämnet avlåtes till riksdagen, i förhoppning att ärendet där må bliva avgjort med sådan skyndsamhet, som dess vikt och de nuvarande omständigheterna göra önskvärt.»

Utskottet.

Såsom departementschefen i sitt förestående yttrande till statsrådsprotokollet anfört torde kunna befaras, att tillgången på brödspannmål, potatis och sockerbeter kan komma att under innevarande år, särskilt till följd av ökade importsvårigheter och jämväl i betraktande av de under förliden höst för jordbruket i flera avseenden ogynnsamma väderleksförhållanden visa sig otillräcklig för fyllande av landets behov, såvitt ej särskilda åtgärder nu vidtagas.

Under sådana förhållanden anser utskottet av största vikt, att den inhemska produktionen av i främsta rummet förenämnda för vår folknäring betydelsefullaste livsförnödenheter men jämväl av andra jordens alster, vilka indirekt tjäna till människoföda, upphjälpes. Det måste med andra ord vara statsmakterna angeläget att tillse, att skörderesultatet å dessa förnödenheter innevarande år blir så gynnsamt som möjligt. Ehuru utskottet icke förbiser, att betänkligheter kunna resas mot den av departementschefen i förevarande framställning anvisade vägen att genom statsanslag åstadkomma en reglering av de höga prisen å gödningsämnen, håller utskottet dock före, att den prisnedsättning å ovannämnda konstgödningsmedel, som genom ett bifall till förslaget ifråga skulle

vinnas, med största sannolikhet skall bidra till ökad användning av gödselmedel eller i varje fall förekomma en tillbakagång i begagnandet av desamma, något som enligt utskottets uppfattning torde vara av största betydelse för produktionen. Då härtill kommer, att den föreslagna anordningen, genom vilken i själva verket endast ernås ett bibehållande av priserna å ifrågavarande gödselmedel från nästföregående år, torde vara att betrakta allenast som en nödfallsåtgärd i en kritisk och brydsam tid, vill utskottet icke motsätta sig beviljandet av det för berörda ändamål begärda statsanslaget.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen må för vidtagande i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder av åtgärder för nedbringande under tiden till den 1 juli 1917 av priset å chilisalpetar med 5 kronor per 100 kilogram samt av priset å superfosfat, för 100 kilogram räknat, med 15 öre per procent vatten- och citratlöslig fosforsyra å extra stat för år 1918 anvisa ett förslagsanslag av 4 miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna för ändamålet erforderligt belopp.

Stockholm den 25 januari 1917.

På jordbruksutskottets vägnar:

RAOUL HAMILTON.

Närvarande: herrar greve Hamilton, Ericsson, Petersson, P. Alfred, Paulson, Holmquist, greve Wachtmeister, Persson, Linders, Nilsson i Tånga, Öberg, friherre Silfverschiöld, friherre Hermelin, Tysk, Larsson, Svensson och Igel.

Reservation:

av herrar *Aaby Ericsson* och friherre *Hermelin*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Utskottet, som delar den uppfattning, vilken uttalas i den föreliggande kungl. propositionen, angående befarad brist i särskilt socker- och brödsädesproduktionen, ställer sig dock tveksamt, huruvida den av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärden skall bliva till fyllest, ävensom huruvida den under nuvarande förhållanden kan och bör anses lämplig.

Vad en ökad sockerbetsodling beträffar är utskottet förvissat, att denna ej kan i erforderlig grad komma till stånd genom allenast det nu föreslagna understödet av statsmedel till förbilligande av för odlingen erforderliga gödselmedel.

Vad angår ökad brödsädesodling under innevarande år så kunna åtgärderna därför endast avse, att större arealer till våren besås med vårvete och möjligen varråg samt korn, ävensom att vete- och rågfält där så erfordras övergödslas med chilisalpeter. Frågan blir då, kan detta mål vinnas genom den subvention, som propositionen erbjuder, eller ett bidrag av tre kronor för 100 kilogram 20 procent superfosfat och 5 kronor för samma vikt chilisalpeter? Användningen av konstgödsel har under 1915 och 1916 betydligt nedgått på grund av förhöjda pris. Emellertid även *med den erbjudna statshjälpen* skulle dessa pris i år ej bliva lägre än under våren 1916. Är det då sannolikt, att dessa pris, som föregående år föranledde en minskad användning, nu skulle komma denna att stegras? Härtill kommer, att regeringens mindre väl avvägda spannmålsprispolitik gjort lantmännen tveksamma och försiktiga med hänsyn till särskilt brödsädesodling. Maximipris, som komma allt för nära utgifterna för odlingen och vilka pris dessutom icke visat sig stabila, hava helt naturligt framkallat en sådan tveksamhet. Invändas kan, att den erbjudna hjälpen skulle vara ägnad att förekomma en ytterligare nedgång i brödsädesodlingen. Men härvid är att märka, att denna hjälp icke kan äga någon avsevärdare be-

tydelse vid det förhållande, att den icke sträcker sig över tiden för 1917 års höstsädd. Den skulle således endast förekomma minskning i sädden av brödvårsäd, men odlingen härav är jämförelsevis ringa, och det erbjudna understödet, några kronor per tunnland, är alltför ringa för att framlocka ökad odling av så jämförelsevis vanskliga säden som vårvete och vårråg.

Utskottet håller alltså före, att någon ökad brödsädestillgång icke i nämnvärd grad åstadkommes genom bifall till den kungl. propositionen.

För havre och blandsäds- samt foderrotfruktsodlingen, särskilt på våra vidsträckta mossmarker, torde däremot den erbjudna statshjälpen komma att i huvudsaklig del tagas i anspråk. Dessa kulturer, ehuru i sig själva betydelsefulla, torde dock ej kräva eller böra kräva stats-hjälp. Jordbrukarna torde i allmänhet använda dessa skördar till kreatursfoder och med skäliga mjölk- och köttpriser löna sig detta.

Utskottet övergår nu till frågan om lämplighet av det av Kungl. Maj:t ifrågasatta understödet. Visserligen har jordbruksnäringen på ett i jämförelse med andra näringar hårdare och ojämnare sätt blivit genom kompensationer, låga maximipris m. m. beskattat, men ostridigt är, att landets jordbrukare numera i vissa avseenden äro ekonomiskt bättre ställda än före krigstiden. Männe icke under sådana förhållanden fara är, att ovilja komme att uppstå inom landet, därest lantmännen för ett ändamål, vars uppnående åtminstone kan anses omtvistat, lämnades statssubvention av cirka 4 miljoner kronor?

Då utskottet sålunda anser de av Kungl. Maj:t föreslagna åtgärderna varken föra till målet eller eljest vara lämpliga, men på samma gång erkänner, att ökad brödsädesodling är behövlig, vill utskottet angiva några riktlinjer härför. Den kända satsen, att produktionen är beroende på efterfrågan och pris, bör då först framhållas. Efterfrågan förefinnes visserligen för närvarande, men priset är ej sådant, att det framkallar ökad produktion, allra helst som jordbrukarne löpa risken, att detsamma genom ändrade föreskrifter från statens sida kan, då skörden är färdig till avsalu, bliva ett helt annat och sämre. Vill man alltså hava fram ökade skördar, torde upphävande eller höjande av maximipris och garanterade minimipris vara på en gång det enklaste och verk-sammaste medlet. Ett ytterligare sådant, som för året icke torde sakna sin betydelse, är, att genom kontrakt, innehållande bestämmelser om minimipris, överenskomma med lantmännen att utöka odlingen av vårvete (och vårråg), ett förslag, som enligt vad utskottet inhämtat, väckts

av representanter för vissa hushållningssällskap inför kungl. lantbruksstyrelsen.

Till sist vill utskottet framhålla, att bestämmande av minimipris och höjda maximipris på svensk spannmål näppeligen kan anses såsom ett obilligt krav, då medelpriset på utländsk brödsäd torde för svenska staten uppgå till mellan 30 och 35 kronor per 100 kilogram, under det att nuvarande maximipriset inklusive tröskningsbidraget på svenskt vete är 24 kronor och på svensk råg 23 kronor, allt per samma vikt.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att förevarande proposition ej må av riksdagen bifallas.

samt av herr *Linders*, som ansett att utskottets motivering bort kompletteras

dels med att uttala önskvärdheten av att den statsåtgärd, som här avses, begränsas till förbilligande av konstgödslingsmedel, vilka användas för att *verkligen trygga och öka den egentliga livsmedelsproduktionen* och att Kungl. Maj:t måtte utfärda närmare föreskrifter därom

samt *dels* med framhållande av nödvändigheten av att det belopp, som i statsverkspropositionen beräknats för detta och vissa andra ändamål i prisreglerande syfte, snarast måtte av riksdagen få *prövas i ett sammanhang* och att beloppet i sin helhet måtte *uttagas av kristidens stora konjunkturvinster*.